

ECOURI UCRAINE

Revistă literar-culturală și educativ-informativă
a Uniunii Ucrainenilor din România

58 | MARTIE
2024

Data de 9 martie 1814 reprezintă o dată de referință în literatura și cultura ucraineană, deoarece atunci s-a născut Taras Hryhorovych Shevchenko, o personalitate culturală complexă, care a impresionat ca poet, prozator, gânditor, activist social, pictor și grafician. În cele ce urmează, am sintetizat câteva date importante din biografia marelui poet, precum și câteva curiozități legate de acesta.

Născut într-o familie de iobagi cu mulți copii, în satul Morynți din regiunea Cerkaschina, viitorul poet și-a petrecut copilăria în satul natal și în Kyrylivka și a învățat să citească și să scrie de la diacul Pavel Ruban, la care muncea. Ulterior, ajunge slugă la moșierul Engelhardt, care a remarcat pasiunea pentru pictură a băiatului și l-a trimis la studii. În 1831, Engelhardt se mută la Sankt Petersburg, iar Shevchenko își continuă studiile, în paralel scriind și primele poezii. La Petersburg, Shevchenko îi cunoaște pe pictorii Karl Briullov și Vasili Jukovski, care organizează

Taras Hryhorovych Shevchenko - scurtă incursiune în biografie

o licitație de binefacere, grație căreia Shevchenko a fost răscumpărat din iobăgie la 24 de ani, pentru suma de 2.500 de ruble, echivalentul de azi a 40.000 de dolari.

Între 1838-1843, Shevchenko studiază la Academia de Arte din Sankt Petersburg, pictează mult, dar realizează și manuscrisul viitorului său volum „Кобзар” (Cobzarul). După terminarea Academiei, în 1844, se întoarce în Ucraina, la Kiev, unde se angajează la comisia temporară de revizuirea a actelor vechi. În 1846, se alătură frăției „Kiril și Metodii”, o organizație politică secretă ucraineană, înființată la sfârșitul lui 1845, care avea la bază tradițiile mișcării ucrainene de eliberare și autonomie.

Pentru poemul „Три літа” (Tre ani), Shevchenko a fost arestat și trimis în exil ca soldat. Aici a petrecut 10 ani, continuând să scrie și să picteze, în ciuda interdicțiilor stricte. După eliberare, i se interzice să meargă în Ucraina. Abia în 1859 reușește, în cele din urmă, să se întoarcă în țară, unde este din nou arestat.

Taras Shevchenko moare la 10 martie 1861, la 47 de ani, la Petersburg, de parte de pământul țării sale, unde a și fost înmormântat. Rămășițele sale au fost aduse apoi în Ucraina, îndeplinindu-i-se dorința exprimată în testament.

Detalii interesante din viața lui Shevchenko:

- A primit numele Taras după calendarul iulian, în care, la 25 februarie, cu puțin înainte de ziua sa de naștere, este sărbătoarea Sfântului Tarasie.
- Taras Shevchenko nu era un bărbat înalt, măsura doar 164 cm.
- Se îmbrăca la modă, deoarece câștiga bine la Petersburg, unde le făcea portrete oamenilor bogați. Cu toate acestea, nu avea bani niciodată, deoarece îi cheltuia pe cadouri pentru cei apropiați și la petreceri cu prietenii.
- Mâncarea sa preferată, după cum își aminteau prietenii săi, era borșul cu crap prăjit, varză proaspătă și condimente.
- Poezia „Мені тринадцятий минало” (Lui N.N. – Doar treisprezece ani aveam...) este dedicată primei sale iubiri, Oksana Kovalenko, o fată din satul natal.
- A învățat polona datorită iubirii pentru o poloneză, în timp de se afla la Vilnius. A avut intenția să se căsătorească cu ea, dar canoanele sociale nu permiteau căsătoria dintre un iobag și o țărăncă liberă.
- În timpul vieții a fost apreciat mai mult ca pictor și mai puțin ca poet.
- A pictat aproximativ 1300 de tablouri, dintre care s-au păstrat până azi aproape 800. Obişnuia să creeze ilustrații pentru propriile creații literare, îi plăcea să deseneze portrete.
- Din anul 1975, în cinstea marelui poet ucrainean, unul dintre craterele de pe planeta Mercur poartă numele lui Taras Shevchenko.
- În întreaga lume există 1384 de monumente închinat marelui poet ucrainean.
- Cea mai mică ediție a „Cobzarului” are dimensiunea de aproximativ o jumătate de milimetru pătrat (mai mică decât o sămânță de mac) și a fost creată de artistul ucrainean Mykola Syadristyi.

Prin creațiile sale din domeniul literaturii, artei și istoriei, Taras Shevchenko rămâne un reper al culturii ucrainene, un simbol al libertății naționale, al demnității și al luptei pentru independența Ucrainei.

Cristina SILAGHI (BUMBAR)

Surse consultate:

<https://buki.com.ua/news/fakti-pro-zittya-tarasa-sevchenka-yaki-vi-mogli-ne-znati/>
<https://tsn.ua/ukrayina/sogodni-209-richnitsya-z-dnya-narodzhennya-tarasa-shevchenka-2281507.html>
<https://radiopershe.com/news/10-tsikavykh-faktiv-pro-shevchenka-iaki-vy-mohly-ne-znati>

Uniunea Ucrainenilor din România (UUR) a organizat marți, 27 februarie, la Palatul Parlamentului, o masă rotundă cu tema „730 de zile de război în inima Europei: consecințe, realități și perspective în plan regional și mondial”. Evenimentul a fost organizat în parteneriat cu Grupul Parlamentar al Minorităților Naționale.

Războiul din Ucraina în imagini

În deschiderea evenimentului, a avut loc vernisajul expoziției „730 de zile de război în inima Europei: conflictul în imagini”, realizată în parteneriat cu agenția Agerpres. Fotografii expuse poartă semnătura lui Cristian Lupașcu, corresponsent Agerpres, care a surprins imagini emoționante prin lentila aparatului său, pe parcursul a 15 deplasări în Ucraina.

Imaginile sunt revelatoare pentru situația din Ucraina și constituie un manifest, un apel la conștientizarea dramei care se desfășoară acolo. „Fotografiile expuse nu fac decât să confirme că există război, că există prejudicii imense, atât materiale, cât și umane, și că există o nevoie de solidaritate pentru a susține Ucraina în lupta ei cu agresorul rus”, a spus Cristian Lupașcu.

Agenția Agerpres a fost reprezentată la eveniment de directorul general, Claudia Nicolae. „Acest război înseamnă sânge, înseamnă crime. Am încercat să arătăm și arta, cultura, civilizația care sunt afectate, am prezentat în imagini patrimoniul UNESCO, distrus total sau parțial. Am prezentat biserici care reprezintă, în fond, valoarea culturală a oricărui popor în suferință”, a precizat Claudia Nicolae.

România, un partener de nădejde pentru Ucraina

Masa rotundă a fost deschisă de președintele Uniunii Ucrainenilor din România, deputatul Nicolae-Miroslav Petrețchi, care a subliniat faptul că România sprijină poporul

ucrainean încă de la începutul invaziei, Parlamentul României fiind printre primele din lume care „au condamnat, în termenii cei mai duri, agresiunea Rusiei”.

Nicolae-Miroslav Petrețchi a precizat că România rămâne „un partener de nădejde pentru Ucraina” și a evidențiat solidaritatea de care a dat dovadă poporul român, indiferent de religie și naționalitate. „Mulțumesc statului român, colegilor din Parlament și tuturor

celor care au sprijinit și sprijină poporul ucrainean”, a declarat reprezentantul ucrainenilor în Parlamentul României.

Președintele UUR a condamnat războiul declanșat de Rusia, despre care a spus că este îndreptat „nu doar împotriva Ucrainei, ci și împotriva democrației”. „Am convingerea că, sprijinind Ucraina, vom face ca războiul să se încheie și să trăim într-o lume plină de pace și liniște”, a spus deputatul Nicolae-Miroslav Petrețchi.

Participanții au ținut, de asemenea, un moment de reculegere în memoria victimelor conflictului din Ucraina.

Peste 100 de oficialități din România, Ucraina și Republica Moldova

La eveniment, au participat oficiali, parlamentari, diplomați, reprezentanți ai administrației publice locale din România, Ucraina și Republica Moldova, personalități ale mediului academic și cul-

telor religioase, experți, membri ai comunității ucrainene. Discuțiile s-au concentrat pe o serie de priorități, și anume: cooperarea trilaterală și sprijinul României pentru Ucraina și Republica Moldova, perspectivele de integrare europeană ale Ucrainei și Republicii Moldova, agresiunea rusă ca amenințare la adresa stabilității, securității și democrației în regiune, implicarea diasporei în sprijinirea Ucrainei, precum și reconstrucția și consolidarea Ucrainei.

(Continuare la pag. 3)

Primul volum de opere poetice al lui Taras Șevcenko, «Кобзар» („Cobzarul”), a fost publicat la Sankt Petersburg (la 26 aprilie sau 12 februarie, nu se știe cu exactitate luna) în anul **1840**, cu sprijinul lui Ievhen Hrebinka și cu finanțarea latifundiarului Petro Martos, conținând doar opt poezii: «Думи мої» („Gânduri ale mele, gânduri”), «Перебендя» („Perebendea”), «Катерина» („Caterina”), «Тополя» („Plopul”), «Думка – Нащо мені чорні брови...» („Gând – La ce-s buni ochisorii...”), «До Основ'яненка» („Către Osnovianenko”), «Іван Підкова» („Ivan Pidkova”) și «Тарасова ніч» („Noaptea lui Taras”). Colecția de poezii a ieșit într-un tiraj de aproximativ 1000 de exemplare, tipărite pe hârtie de înaltă calitate, în tipografia privată a lui Iegor Fisher, una dintre cele mai renumite tipografii de la acea vreme din întregul Imperiu Rus, prima pagină fiind decorată cu o gravură după desenul lui Vasyl Sternberg, «Кобзар із поводирем» („Cobzarul cu însoțitorul”). Potrivit mărturiei lui Lazarevskyi, prietenul lui Șevcenko, poetul nu dorea să-și publice poeziile: „Șevcenko îmi povestea că prima ediție a apărut aproape împotriva voinței lui și că a primit un profit exagerat de mic din înțelegerea cu editorul”, în sprijinul afirmației acestuia, venind și cuvintele lui Martos: „M-a costat multă muncă să-l lămuresc pe Șevcenko”.

Însă apariția „Cobzarului” a reprezentat un eveniment remarcabil în viața culturală și literară a poporului ucrainean, poetul câștigându-și, astfel, supranumele de Cobzar, fiind salutată cu căldură de personalități marcante ale Imperiului și bucurându-se, deopotrivă, de o foarte mare popularitate atât în rândul ucrainenilor de rând, cât și al intelectualității ucrainene. Niciunul dintre predecesorii săi nu a scris o operă similară, în care viața poporului să fie zugrăvită atât de veridic, deși au existat și voci ostile atât lui Șevcenko, cât, mai ales, limbii ucrainene, considerată un apendice al limbii ruse, un dialect malorus (V. Belinski, O. Senkovski, A. Kukolnik etc.). Un an mai târziu, au apărut, într-o ediție separată, poemele istorice «Гайдамаки» („Haidamacii”) și «Гамалія» („Hamalia”).

În anul **1844**, a apărut cea de-a doua ediție a volumului, sub denumirea «Чигиринський Кобзар» („Cobzarul din Cihyrin”), care a inclus și poemul «Гайдамаки», fiind ilustrat deosebit de frumos de pictorul Myhailo Bașylov.

În timpul celei de-a treia călătorii în Ucraina, la sfârșitul lunii iunie 1859, Șevcenko l-a vizitat pe Platon Symyrenko, renumit industriaș în domeniul prelucrării zahărului și susținător fervent al culturii ucrainene, care i-a împrumutat 1100 de ruble pentru publicarea celei de-a treia ediții a „Cobzarului”, fiind de acord ca Șevcenko să-i ramburseze datoria cu exemplare ale cărții. Astfel că, la sosirea la Sankt Petersburg, Șevcenko a decis să se intereseze de tipărirea volumului, solicitând oficial autorităților de cenzură acordul. Deși a întâmpinat piedici din partea șefului jandarmeriei, Vasil Dolgorukov, a cenzorului-șef Spiridon Paleuzov, a cenzorului de la Ministerul Afacerilor Interne, Oleksandr Troinički, care au considerat poeziile lui Șevcenko ostile și dăunătoare unirii Miciei Rusii cu Marea Rusie, într-un final, victoria a fost de partea lui Șevcenko. Astfel că, la 20 ianuarie (pe stil vechi) **1860**, a fost publicat «Кобзар Тараса Шевченка» („Cobzarul lui Taras Șevcenko”) cu portretul poetului realizat de către artistul de origine belarusă Myhailo Mykeșin, cuprinzând 17 opere publicate anterior în paginile diferitelor reviste și ziare. Într-o scrisoare către prietenul său Oleksii Hropal, poetul ucrainean nota următoarele: „Astăzi, cenzura a eliberat din ghearele sale gândurile mele amare, dar le-a curățat atât de mârșav, încât cu greu mi-am recunoscut copilașii”.

Tirajul a fost de 6.050 de exemplare, scoase în tipografia lui Panteleimon Kuliș, unde au apărut și câteva exemplare fără note de cenzură. Kuliș l-a sfătuit pe Șevcenko să-și popularizeze volumul, după „obiceiul lui Pușkin”, scriind, totodată, și recenzia: „Cum este Șevcenko ca poet al poporului”.

„Cobzarul” lui Șevcenko a fost întâmpinat de progresiștii ruși cu deosebit entuziasm, bucurându-se de apreciere și de recenzii favorabile. La 26 ianuarie 1860, în jurnalul „Severnaia Pcela” („Albina nordică”), Leonid Bloommer anunța apariția „Cobzarului” astfel: „Ne grăbim să informăm cititorii noștri că au fost publicate poeziile poetului malorus T. H. Șevcenko sub titlul «Cobzarul». Această carte mică, dar bine editată, ar înfrumuseța orice literatură, chiar și cea mai bogată: acestea sunt opere cu adevărat geniale ale unui artist

Călătoria „Cobzarului”

talentat. Șevcenko este tipul poetului-artist popular; în el este reflectată întreaga Ucraină, la fel ca la Krîlov Rusia, poetică, filosofică, existențială”. Bloommer a tradus în rusă câteva poezii, „Soarta”, „Ivan Pidkova” și altele, scriind și o recenzie sub pseudonimul Krutoiarcenko, pe care a publicat-o în revista „Cercul familial” (nr 8/1860). În revista „Russkoie slovo” („Cuvântul rus”), a apărut recenzia la „Cobzar” a lui Mihailo Mihailov, poet rus, traducător, activist politic, iar în revista „Svitoci” („Luminătorul” sau „Farul”), au fost publicate, alături de autobiografia lui Șevcenko, și câteva poezii din „Cobzarul”, în traducerea în rusă a lui Oleksi Pleșcev. Mykola Makarov, un cunoscut de-al lui Șevcenko, jurnalist și colaborator al revistei „Osнова” („Temelia”), i-a scris prozatoarei ucrainene Marko Vovciok că „operele lui Șevcenko au fost publicate; sunt bine editate, dar portretul nu este prea reușit; este bine realizat, dar cu puține asemănări”.

Apreciind în mod deosebit opera lui Șevcenko, criticul literar, poetul și publicistul rus Nikolai Dobroliubov afirma că: „literatura malorusă a atins un nivel atât de ridicat de dezvoltare, datorită apariției «Cobzarului» lui Șevcenko, încât s-ar putea descurca foarte bine și fără aprobarea noastră, *velikorosă*”. Într-un alt articol, același Dobroliubov nota: „Când la polonezi a apărut Mickiewicz¹, ei nu aveau nevoie de recenzii indulgente ale unor critici franzezi sau germani: a nu recunoaște literatura poloneză ar fi însemnat atunci a-ți dezvălui propriul primitivism. Având acum un asemenea poet precum Șevcenko, literatura malorusă, de asemenea, nu are nevoie de favoarea nimănu”, iar în alt loc nota că: „apariția poeziilor lui Șevcenko este interesantă nu doar pentru cei mai înflăcărați susținători ai literaturii maloruse (ucrainene, n.a.), ci și pentru iubitorii poeziei adevărate”. Un alt articol consistent referitor la poeziile șevcenkiene îi aparține lui D. Mordoveț care a analizat poemele „Kateryna” și „Slujnica”, precum și baladele „Plopul”, „Încetă” și „Fata vrăjită”. Atât Dobroliubov, cât și Mordoveț au evidențiat o înaltă măiestrie artistică a operelor, precum și caracterul național al acestora. Lor li s-a alăturat și cunoscutul publicist și scriitor rus Mykola Cernîșevski care era bine familiarizat cu poeziile publicate, dar și cu cele nepublicate ale poetului ucrainean: „Literatura ucraineană are într-adevăr scriitori minunați. Ar putea ocupa un loc de frunte și în literatura rusă, dacă ar scrie în limba

literară (rusă, n.a.)”. Din pleiada criticilor progresiști făcea parte și Ivan Prijov, publicist și etnograf rus care propaga activ creația lui Șevcenko, folosind citate din poeziile care chemau poporul la luptă împotriva stăpânirii țariste.

În ceea ce privește distribuirea „Cobzarului”, poetul, într-o scrisoare către vărul său Bartolomeu, i-a cerut să ducă exemplarele pe care i le-a trimis la Horodyșce și la Kyrylivka „și să dea cele cinci volume cui dorește”. Și pe prietenul său Andrii Kozacikovskiy îl roagă să dea trei exemplare lui Myhailo Maksymovyci, cunoscut etnograf ucrainean, iar al patrulea să-l păstreze pentru el, având dedicația „Mariei Stepanivna Kozacikovska împreună cu soțul și copiii ei. T. Șevcenko”. Alte exemplare ale cărții au fost dăruite lui Fedir Lazarevskyi cu autograf (3 februarie 1860), Mariei Mokryțka (4 februarie), lui Oleksandr Lazarevskyi (6 februarie) cu dedicația „Lui Oleksandr Lazarevskyi, un cazac cu inimă curată. Cobzarul Taras”, lui Stepan Nezabytkovskiy (12 februarie), lui Fedir Celțov (12 februarie), lui Ivan Lazarevskyi (8 martie) și altora. Taras Șevcenko nu a uitat să-i trimită „Cobzarul” inginerului-căpitan în rezervă Mykola Katenin, cel care a contribuit la elaborarea reformei țărănești privind abolirea iobăgiei și finanțator al revistei „Osнова”, care, la 23 martie, i-a mulțumit lui Șevcenko printr-o scrisoare, la destinatari fiind scris: „Cazacului ucrainean, banduristului și artistului Taras Hryhorovyci Șevcenko de la moșierul Mykola Ivanovici Katenin”. La 27 aprilie 1860, Șevcenko a prezentat „Cobzarul” cu dedicația: „Unicei mele fiice, Marusia Markovyci². Nașul ei drag, Taras Șevcenko. În amintirea zilei de 24 ianuarie 1860”. Ultimul exemplar al „Cobzarului” cu autograf se păstrează la Casa Memorială a lui Taras Șevcenko din Kiev, devenită muzeu literar.

Poetul i-a dăruit un exemplar și lui Alexander Herzen, aflat la Londra din cauza persecuției guvernului țarist, care a apreciat în mod deosebit creațiile lui Șevcenko, scriind în revista sa „Kolokol” („Clopotul”) despre represaliile împotriva lui Șevcenko și întoarcerea lui din exil. În anul 1861, Herzen a publicat necrologul despre moartea poetului ucrainean.

Din cele 150 de exemplare ale sale, Șevcenko a donat câteva bibliotecilor școlilor de duminică din Kiev, 40 de exemplare le-a dăruit admiratorilor săi, iar restul le-a trimis la Harkiv și Cernihiv, cu mențiunea să ajungă la școlile de duminică, spre folosul elevilor. O parte din tirajul volumului a fost distribuită de vânzătorii kieveni și în alte orașe din Ucraina: Vasyl Tarnovskiy îl anunța pe Șevcenko la 10 octombrie că o parte a tirajului a fost deja vândută, promițând să-i trimită banii.

„Cobzarul” a devenit și pentru oamenii de rând mai mult decât o simplă carte: a circulat din mână în mână, din casă în casă, din sat în sat, oamenii învățând poezii pe de rost. Poporul a înțeles valoarea cărții și măreția autorului ei, în nemuritorul „Cobzar” al lui Șevcenko, acesta și-a recunoscut suflul, istoria și a întrezărit viitorul. „Această cântăceală a deschis dintr-odată parcă o nouă lume a poeziei, a izbucnit precum un izvor de apă rece și curată, a strălucit printr-o lumină necunoscută până acum în literatura ucraineană, printr-o expresie poetică simplă și grațioasă”, scria Ivan Franko. Poeziile lui au depășit granițele Ucrainei: în 1860, au apărut traduceri în Polonia, iar, peste câțiva ani, în Cehia, Bulgaria, România etc.

„Cobzarul” lui Șevcenko reprezintă tezaurul înțelepciunii poporului ucrainean, al istoriei acestuia, al vieții, al moralei și al viziunii sale spiritual-religioase, fiind străbătut de la un capăt la altul de ideea luptei pentru independență:

*Mergeți la luptă: veți învinge!
Luptați, căci Domnul e cu voi,
Dreptate, slavă, mări de sânge
Și libertatea sunt cu voi.*

(versuri din „Caucazul”,
în trad. lui Victor Tulbure)

Surse consultate:

<https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/kviten/26/1840-pershe-vidannya-kobzarya-tarasa-shevchenka>
<https://localhistory.org.ua/rubrics/artifact/pershe-vidannia-kobzaria-tarasa-shevchenka-fakti-i-mifi/>
<https://tsn.ua/books/u-kiyevi-prezentuvali-unikalne-vidannya-drugiy-kobzar-taras-shevchenko-1505385.html>

Mihaela HERBIL

¹ Adam Mickiewicz (1798-1855) – poet național polonez, dramaturg, eseist, publicist, traducător, activist politic.

² Marko Vovciok (1833-1907) este pseudonimul literar al Mariei Vilinska, scriitoare ucraineană, apreciată în mod deosebit de Taras Șevcenko, pe care o numește în poezia pe care i-o dedică „fiică, proroc, soarta noastră”.

Mihai Hafia TRAISTA

DIN ISTORIA LITERATURII UCRAINE DIN ROMÂNIA ~ PERIODA INTERBELICĂ ~

(Continuare din nr. 57)

SYDONIA NYKOROVYCI

Sydonia Nykorovyci s-a născut la data de 14 decembrie 1888 în satul Rușii pe-Boul sau Valea Boului (astăzi, localitatea Paltin) din județul Câmpulung Moldovenesc (astăzi, județul Suceava) în familia învățătorului Illia Iliuk, care a fost repartizat aici cu două luni înainte de nașterea viitoarei scriitoare. În ziua de 6 ianuarie 1889, fetița a fost botezată de către preotul Teofil Dimitrovici, în prezența părinților și a nașilor de botez, învățătorul din Moldovița, Myhailo Syrotiuk, și soția învățătorului din Vatra Moldoviței, Maria Zhurak.

Sydonia Nykorovyci și-a petrecut copilăria în Kycera (astăzi, Cervona Dibrova din raionul Hlyboka), un sătuc pitoresc, între păduri și dealuri, în care locuiau aproximativ o sută de oameni, și unde tatăl ei a fost directorul școlii.

Primele lecții despre viață, Sydonia le-a primit de la bunica ei, o simplă țărăncă „care avea obiceiuri bune și severe, un suflet curat și sentimentul onoarei poporului ucrainean. Era, în sensul deplin al cuvântului, o țărăncă aristocrată...”¹. Bunica și-a crescut nepoata „în spiritul basmelor, fabulelor și tradiției naționale ucrainene”. Iar tatăl ei, care era un om cu viziuni largi, progresiste, a ajutat mult la dezvoltarea caracterului fetei. El a susținut cu fermitate pozițiile patriotismului ucrainean, s-a preocupat întotdeauna de educația poporului său, a lucrat neobosit pentru a le ușura situația socială și națională compatrioților săi, asigurându-se că elevii săi cresc pentru a deveni cetățeni loiali patriei lor.

Deși, ca majoritatea fetelor de atunci, viitoarea scriitoare a terminat doar școala primară, îi surprindea pe toți prin cunoștințele sale profunde din istoria Ucrainei și din istoria universală, cultură, filosofie și religie, dobândite prin auto-educație.

În 1909, Sydonia s-a căsătorit cu preotul ortodox Omelian Hnidy. Probabil, în toamna anului 1911, tânăra pereche s-a mutat în satul Luka (acum, parte a satului Kostyryjivka, raionul Zastavivskyi, regiunea Cernăuți). Aici, a început activitatea de scriitoare a Sydoniei Hnidy. Cu acest nume de familie au fost semnate primele sale lucrări, publicate în ziarele «Нова Буковина» (*Bucovina nouă*),

«Народний голос» (*Vocea poporului*), «Промінь» (*Raza*) și în revistele «Ілюстрована Україна» (*Ucraina ilustrată*) și «Літературно-науковий вісник» (*Curierul literar-științific*).

La începutul secolului al XX-lea, satul Luka apărea adesea în coloanele periodicelor din Bucovina. În primul rând, corespondenții ziarelor au fost atrași de bogăția naturală a zonei în care se află. „Acestui sat Dumnezeu i-a dăruit frumusețe. Într-o parte, este scăldat de Nistrul liniștit, iar cealaltă este străjuită de o pădure întunecată care parcă visează...”, și-a exprimat admirația autorul unei note din ziarul «Пуска Рада» (*Consiliul Rusin*)².

După ce s-a stabilit în Luka, Sydonia Hnidy împreună cu soțul ei s-au dedicat muncii educaționale: și-a pregătit primele creații pentru publicare, cu care și-a făcut debutul în paginile ziarului «Нова Буковина». În perioada aprilie-decembrie 1912, a publicat mai multe creații literare de proză scurtă, ca, de pildă, *У герента*, (*Melodeclamația*), *Боярин* (*Boierul*), *Сусідська річ* (*Lucrul vecinului*), *Перли* (*Perlele*), *Через жіночу конкуренцію* (*Din cauza concurenței feminine*), *Він* (*El*), *Мале Монте Карло* (*Micul Monte Carlo*) și altele, care se referă la viețile oamenilor aparținând diferitelor pătri sociale: țărani, burghezi, intelectuali, descendenți săraci ai familiilor nobiliare etc³.

Proza Sydoniei Nykorovyci este marcată de un stil aparte, o combinație de trăsături tradiționaliste (populare) și moderniste (neoromantice), intercalate în țesătura operei cu elemente satirice și umoristice. Personajele se trezesc adesea singure în situații de viață dificile, uneori chiar tragice, într-o lume străină, uneori chiar absurdă⁴.

Sydonia Nykorovyci era interesată de situațiile de zi cu zi, uneori privite dintr-un unghi umoristic. În aceste cazuri, personajele ei, amuzante, meschine și zgomotoase în treburile gospodărești cotidiene, încearcă orice pentru a-și arăta superioritatea „eului” în fața celui alt, ceea ce ne amintește de celebrii eroi ai lui Ivan Neciu-Levytskyi. Însă, spre deosebire de remarcabilul clasic, tânăra autoare a căutat să ofere schițelor sale claritate socială⁵.

Primele creații ale Sydoniei Nykorovyci au mărturisit apariția unei autoare talentate în literatură, cu teme, imagini și stil originale. Unele dintre ele au scos la iveală tendințe neoromantice interesante, care corespundeau căutărilor artistice în literatura ucraineană de la acea vreme⁶.

Olha Kobyleanska a salutat cu entuziasm apariția primelor lucrări ale Sydoniei Nykorovyci. În toamna anului 1912, scriitoarele s-au întâlnit pentru prima dată și au devenit imediat prietene sincere. Sydonia Nykorovyci a respectat-o și a apreciat-o pe Olha Kobylanska.

Anul 1913 a adus noi realizări creative pentru Sydonia Nykorovyci. În ziarul «Народний голос» din 7 februarie și 28 martie, au apărut povestirile ei *Панські слуги* (*Slugile boierului*) și *На правді* (*Pe bună dreptate*), iar în revista «Ілюстрована Україна», în numerele 2, 10 și 16 au apărut poeziile în proză «Пливе човен» (*Barca plutește*), *Водонад* (*Cascade*), *Віщар* (*Păstorul*). Dar cel mai important lucru a fost recunoașterea primelor sale lucrări de către renumitul critic Mykola Ievșan.

Din primele zile ale războiului, jandarmii austrieci au început să-i aresteze pe intelectualii ucraineni. La 11 august 1914, l-au arestat și pe preotul Omelian Hnidy. Potrivit lui Vasyl Simovyci, un cunoscut patriot ucrainean din Bucovina, părintele Omelian, înainte de război, a avut curajul să vorbească împotriva regimului atotputernic de atunci. Acesta a fost, se pare, motivul arestării și întemnițării sale în lagărul de concentrare Thalerhof de lângă orașul Graz. Aici au fost deportați în mare parte galițienii și bucovinenii loiali Imperiului Rus, dar și naționaliștii ucraineni. Deținuții trăiau în condiții groaznice, erau supuși umilințelor morale și fizice, sufereau de boli infecțioase, îndurau foamea și frigul, ceea ce le crea un sentiment de depresie și deznădejde⁷.

(Va urma)

¹ Volodymyr Antoficiuk, *Zabuta pysmennyțea Sydonia Nykorovyci*, în „Naș holos”, nr. 286, aprilie, 2018.

² Ibidem.
³ Ibidem.

⁴ Ibidem.
⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.
⁷ Ibidem.

730 DE ZILE DE RĂZBOI ÎN INIMA EUROPEI: CONSECINȚE, REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE ÎN PLAN REGIONAL ȘI MONDIAL

(Continuare de la pag. 1)

De asemenea, în cadrul evenimentului, au fost discutate dinamica relațiilor româno-ucrainene, gestionarea consecințelor generate de agresiunea rusă în Ucraina, contracararea eforturilor regimului lui Vladimir Putin de a submina democrația și instituțiile Europei, precum și de a debzina societățile occidentale.

În contextul situației critice din Ucraina și a suferințelor provocate de conflict, participanții la masa rotundă au subliniat importanța solidarității cu poporul ucrainean în fața provocărilor și amenințărilor actuale, precum și angajamentul ferm față de valorile democrației și față de respectarea drepturilor omului. A fost reafirmat sprijinul neclintit pentru integritatea teritorială a Ucrainei, iar agresiunea Rusiei a fost condamnată ferm, evidențiindu-se faptul că aceasta reprezintă nu doar o amenințare la adresa Ucrainei, ci și o provocare la adresa democrației și stabilității în Europa.

În același timp, discuțiile au evidențiat faptul că există o nevoie puternică de cooperare și sprijin reciproc, la nivel european și interna-

țional, pentru a face față acestei situații complexe și pentru a promova pacea și stabilitatea în regiune. De aceea, a fost subliniată și necesitatea continuării sprijinirii Ucrainei, întrucât rezolvarea conflictului și reconstrucția țării vor necesita eforturi pe termen lung și o implicare constantă din partea comunității internaționale.

Războiul în cifre

Conform estimărilor oficiale, la 31 decembrie 2023, costul total al reconstrucției și redresării Ucrainei depășea 480 de miliarde de euro. Aproape 4.000 de unități de învățământ (universități, școli, grădinițe) au fost avariate sau distruse de la începutul invaziei. Bilanțul

uman a 730 de zile de război în Ucraina depășește 10.000 de civili uciși, dintre care peste 500 de copii. Mai mult de 14 milioane de persoane, aproape o treime din populația Ucrainei, au fost nevoite să-și părăsească locuințele, iar peste jumătate dintre aceștia părăsindu-și țara, inclusiv 2 milioane de copii. Ucraina este în prezent țara cu cele mai multe mine și resturi de explozibil nedetonat din întreaga lume, cu o treime din suprafață afectată, ceea ce echivalează cu aproape suprafața României.

NATALIA KOBRYNSKA (1855-1920) – prima feministă ucraineană

Scriitoare, editoare, activistă civică, promotoare a mișcării femeilor din Ucraina, Natalia Kobrynska a fost premergătoarea feminismului, anticipând chiar și tendințele europene în această direcție. Este fondatoarea primei organizații feministe din Ucraina, create în 1884 sub denumirea «Товариство руських жінок» („Societatea femeilor ucrainene”) și a primului almanah al femeilor, «Перший вінок» („Prima cunună”), apărut în 1887.

Născută la 8 iunie 1855 în localitatea Beleluia din regiunea Ivano-Frankivsk, în familia preotului greco-catolic Ivan Ozarkevyci, deputat al Seimului galițian și al Parlamentului austriac, activist civic, poet, traducător, Natalia a crescut într-un mediu intelectual și cultural de tradiție (familiile Okunevski și Ozarkevyci, din care provenea, aparțineau vechilor familii clericale, aristocrate), în care domnea dragostea pentru literatură și artă. Era al doilea copil din cei cinci (fratele mai mare, Volodymyr, a devenit preot și activist cultural și civic, Evhen – unul dintre cei mai buni medici din Galiția, fratele Lonhyn – avocat celebru, iar sora Ieronima – învățătoare), beneficiind de educație la domiciliu, întrucât, în acea perioadă, în Imperiul Austro-Ungar, femeile nu aveau acces la studii liceale sau universitare. Însă nivelul de educației dobândit la domiciliu era suficient de ridicat, încât îi permitea să citească literatura clasică europeană, precum și cea contemporană în original sau în traduceri în germană. Pe lângă limba ucraineană, Natalia cunoștea polonă, rusă, germană și franceză, cânta la pian și desena. Având la dispoziție o vastă bibliotecă, tână citea foarte mult, de la filosofie, economie, literatură la religie, mărturisind că tocmai în biblioteca tatălui ei a aflat pentru prima dată despre inegalitatea în drepturi dintre femei și bărbați, ceea ce i-a stârnit interesul pentru această problemă.

În anul 1874, Natalia Ozarkevyci se căsătorește cu teologul Teofil Kobrynskyi, un om nobil, educat, cu suflet blând, cântăreț și compozitor, preocupat de etnografie, care a contribuit la dezvoltarea intelectuală a tinerei sale soții, acceptându-i totodată și condițiile: să nu se supraîncarce cu treburile casnice, să nu facă un cult din îndatoririle familiei, să nu aibă copii, dar, în schimb, să se dedice slujirii poporului, slujire prin care Natalia înțelegea mai ales lupta pentru drepturile femeii, fiind susținută pe deplin de soțul ei. Pe lângă activitatea civică și culturală pe care o desfășura tână pereche, cei doi și-au propus să traducă lucrarea filosofului și economistului englez John Stuart Mill, „The Subjection of Women” („Subjugarea femeilor”), însă nu au mai apucat, întrucât Teofil Kobrynskyi moare neașteptat în 1882, lăsând-o văduvă pe Natalia la doar 27 de ani. În semn de loialitate și iubire eternă față de cel cu care și-a unit destinul, în ziua înmormântării, Natalia și-a tuns părul lung, așezându-l în sicriu lângă trupul iubitului ei soț. Tot de la moartea lui Teofil, a purtat toată viața doar haine negre, cu excepția marilor sărbători, când îmbrăca straie tradiționale, câștigându-și, din acest motiv, și supranumele de „Doamna în negru”. Imediat după aceasta, părăsește Sneatyn și se întoarce la casa părintească.

Pentru a o scoate din ghearele unei profunde depresii, tatăl o duce la Viena, unde Natalia participă la cursuri universitare de literatură europeană, aderând la asociația studenților ucraineni «Січ» („Sici”). Aici, îl cunoaște pe Ostap Terlețkyi, publicist, literat și activist civic care-i va influența semnificativ viața de-acum încolo, îndemnând-o să scrie. Astfel, scrie prima sa povestire în anul 1883, «Пані Шумінська» („Doamna Șuminska”), redenumită ulterior «Дух часу» („Spiritul epocii”) și semnată cu pseudonimul Anna Strutyńska, despre gândurile unei mame cu mulți copii care își alege propriul drum în viață, ignorând tradițiile. Povestirea s-a bucurat de apreciere în rândul ucrainenilor din Viena, impulsionează-o pe autoare să continue să scrie. În 1884, Kobrynska publică povestirea «Задля куска хліба» („Pentru o bucată de pâine”) în revista «Зоря» („Steaua”), abordând o temă revoluționară pentru acea perioadă, și anume cea a femeii care trebuie să lupte de una singură pentru a-și asigura locul în societate, iar să nu fie întreținută de un bărbat. Începuturile literare ale Nataliei Kobrynska au fost călduros salutate de către Ivan Franko: „Știți că ați scris ceva care nu are egal în toată literatura noastră galițiană?”

Tema principală a operei Nataliei Kobrynska a devenit poziția femeii în societate și modalitățile de îmbunătățire a acesteia, iar pentru realizarea acestui deziderat, pe de o parte, femeia trebuia să devină conștientă de propria demnitate, de propria valoare, fiindu-i arătate căile prin care putea deveni folositoare societății, iar, pe de altă parte, trebuia subliniată necesitatea dezrobirii economice, politice și cotidiene a femeilor. Prin ideile sale, Kobrynska a devansat tendințele europene privitoare la eliberarea femeii de sub rolul și cutumele prestabilite, militând pentru dreptul la exprimare și drepturi civice, în special în ceea ce privește accesul la educație universitară. Cu timpul, Kobrynska a dovedit că este în măsură nu doar să exprime asemenea opinii, ci să le și implementeze, iar acest lucru putea fi realizat prin unirea femeilor în jurul ideilor europene progresiste.

Astfel că, la inițiativa ei, a fost creată „Societatea femeilor ucrainene”, prima adunare având loc la data de 8 decembrie 1884 în Ivano-Frankivsk, această zi fiind considerată, de fapt, începutul mișcării feministe în Ucraina. La respectiva acțiune, a fost proclamată ideea unității Ucrainei și a muncii în folosul poporului, cu precădere, pentru ridicarea nivelului cultural al femeilor din mediul rural.

Natalia Kobrynska a formulat, în ansamblu, sarcina „Societății...” astfel: „Ne-am propus să influențăm dezvoltarea spiritului feminin prin literatură, deoarece aceasta este o imagine atotcuprinzătoare a laturilor luminoase și întunecate ale ordinii sociale, a nevoilor și a neajunsurilor societății”. O astfel de literatură scria și Kobrynska: „Eu prin literatură am ajuns la înțelegerea poziției femeii în societate, așa că am dorit să-i conduc și pe alții după mine”. De asemenea, scriitoarea corespundea cu diferiți militanți civici și scriitori, precum: I. Franko, M. Pavlyk, I. Necui-Levyțkyi etc., materializând în scurt timp un alt proiect feminist, de suflet, care le-a oferit femeilor-scriitoare un cadru propice de a-și propaga ideile. Astfel că, după 3 ani, a mai avut loc un eveniment notabil: Natalia Kobrynska împreună cu

Olena Pcilka și cu sprijinul lui Ivan Franko au publicat almanahul pentru femei „Prima cunună”, care a văzut lumina tiparului datorită donațiilor și a fondurilor proprii ale Olenei Pcilka. În luna mai a anului 1887, la Lviv, a apărut almanahul „Prima cunună”, care, în cele 464 de pagini ale sale, găzduia opere în proză, poetice și publicistice a 17 femei-scriitoare, printre care se numără: Olena Pcilka, Lesea Ukrainka, Hanna Barvinok, Dniprova Ceaika, Uliana Kravcenko, Anna Pavlyk, Myhailyna Roșkevyci, Sofia Okunevska, Olha Franko, Liudmyla Staryțka, Olena Hryțai, Klementyna Popovyci, Olesia Bajanska și altele: „Prin publicarea «Almanahului femeilor» cu opere ale femeilor, nu ne propunem să ne înstrăinăm de bărbați în domeniul aspirațiilor comune și să izolăm problema femeilor de alte probleme sociale. Suntem doar convinse că nimeni nu înțelege mai bine decât noi răbdarea, neajunsurile și cerințele noastre, că noi trebuie să încercăm să explicăm mai bine poziția noastră în societate [...]”.

De asemenea, în paginile almanahului, N. Kobrynska a publicat articole programatice pentru ideea de feminism: «Про рух жіночий в новітших часах» („Despre mișcarea feministă în timpurile moderne”), «Руське жіноцтво в Галичині в наших часах» („Femeile ucrainene din Galiția, în timpurile noastre”), «Замужня жінка середньої верстви» („Femeia căsătorită din clasa de mijloc”), «Про первісну ціль Товариства руських жінок в Станіславові» („Despre scopul inițial al Societății femeilor ucrainene din Stanislav”). Deși munca asupra almanahului era titanică, colectivul redacțional format exclusiv din femei a fost adesea criticat. Cu toate acestea, apariția almanahului era un eveniment în sine, era începutul unei noi epoci în Ucraina – formarea unei voci feminine naționale, conștiente: „... nici bucuria, nici alinarea, nici joaca nu au constituit motivul publicării [almanahului, n.red.], dar ne-am hotărât să atingem cele mai profunde răni provocate femeii de ordinea noastră socială, fără prejudecăți și tulburări. [...] cine își dorește ca o femeie să nu crească niciodată, să se ascundă mereu într-o cochilie de melc și să-și poarte peste tot căsuța, acela să nu permită ca „Almanahul” nostru să ajungă în mâinile ei, pentru că noi l-am conceput pentru minți mature și cu convingeri care pot privi lumea adevărului și viața reală fără frică”.

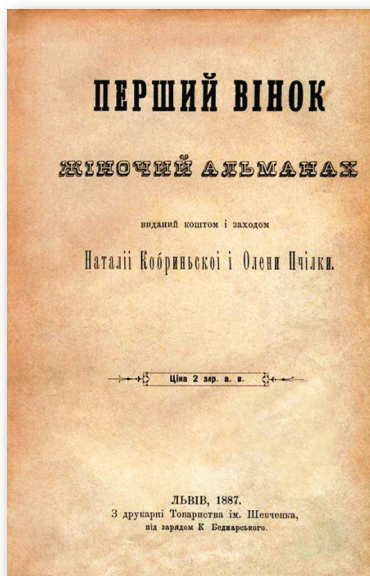
Tocmai din paginile almanahului a răsunat ideea îndrăzneată și aproape fără precedent despre educația universitară a femeii. Pe fondul susținerii dreptului femeii la educație, Kobrynska a intrat în contact cu activiste feministe și civice ale altor popoare din Imperiul Austro-Ungar, cu precădere cu scriitoarele cehe, cu care, de altfel, a legat prietenii. În anul 1891, la fel ca femeile cehe, Kobrynska a făcut apel la scriitoare pentru a aduna semnături ale femeilor din Galiția, înaintând Parlamentului austriac o petiție cu cererea de a permite femeilor să urmeze studii universitare, precum și o serie de revendicări și propuneri către Seimul galițian cu privire la apărarea drepturilor țăranilor.

După apariția almanahului, Natalia Kobrynska împreună cu Sofia Okunevska au plecat la studii în Elveția (la Zürich): Okunevska a urmat medicina (devenind prima femeie doctor în medicină din Imperiul Austro-Ungar), iar Kobrynska a audiat prelegerile profesorului Julius Platter despre economia politică. Mai târziu, Natalia a călătorit la Geneva pentru a-l întâlni personal pe Myhailo Drahomanov, istoric, publicist, activist civic și politic ucrainean, căruia i-a prezentat nuvela sa „Pentru o bucată de pâine”. Datorită acestor călătorii, Natalia Kobrynska și-a lărgit cercul de prieteni, oameni progresiști ai vremii care au avut un aport semnificativ în diferite domenii de activitate.

Între 1893-1896, N. Kobrynska continuă activitatea editorială: editura ei «Жіноча справа» („Problema femeilor”) a publicat 3 volume ale almanahului «Наша доля» („Soarta noastră”), care cuprindea opere literare ale scriitoarelor, articole despre mișcarea feministă, cereri către guvern cu privire la accesul femeilor în învățământul superior, despre organizarea grădinițelor, cu precădere la sate. În general, proiectul a avut un obiectiv grandios: unirea pe fondul conștiinței naționale și a luptei pentru drepturile lor nu doar a femeilor galițiene, ci și a femeilor din întreaga Ucraină, lucru salutat în mod deosebit de Lesea Ukrainka și Ivan Franko.

În luna august a anului 1899, Natalia Kobrynska și-a împlinit un vis mai vechi, acela de a vizita „Ucraina Mare”. Împreună cu prietena sa Olha Kobyleanska merg la Kiev, unde se întâlnesc cu elita ucraineană din acea perioadă: M. Staryțkyi, I. Necui-Levyțkyi, M. Koțubynskyi, B. Hrinchenko etc.

N. Kobrynska s-a alăturat discuțiilor paneuropene pe tema feminismului, în special celor ale Clarei Zetkin, politiciană, activistă pentru drepturile femeilor germane și cunoscută mai

¹ Aici, cuvântul *ruskyi* < rus se referă la denumirea dată de austro-ungari ucrainenilor.

ales ca inițiatora instituirii Zilei Internaționale a Femeii pe 8 martie, prima organizare datând din 1911.

În seria «Жіноча бібліотека» („Biblioteca femeilor”), Kobrynska a publicat și două traduceri: „Din luptele și provocările noastre” a scriitoarei cehe Karolina Svetla și „Ariane și Barbă-Albastră” a lui Maurice Maeterlinck, ambele prefăcute de ea.

Din păcate, o parte semnificativă a operei N. Kobrynska din perioada următoare nu a fost înțeleasă, fiind criticată de contemporani. De la mijlocul anilor 1890, Kobrynska scrie „povești”, prelucrând cu măiestrie motivele folclorice. La început, operele sale au fost publicate separat, după care, în anul 1904, la Cernăuți, a ieșit volumul „Povești”. Tot în această perioadă, scriitoarea este pasionată de filosofie și de cercetarea psihicului uman: schița psihologică «Душа» („Sufletul”), care conține reflecții asupra morții și a problemei sufletului (dacă și ce anume simte acesta), este prima din seria de opere moderniste ale autoarei.

Căutând condiții mai bune pentru propagarea ideilor feministe, Kobrynska se mută la Lviv, însă societatea civilă nu este pregătită să-i accepte ideile, astfel că se întoarce în orașul Bolehiv (din regiunea Ivano-Frankivsk), unde planifică un nou mare proiect, și anume publicarea atât a operelor autorilor ucraineni, cât și a traducerilor, care să aibă drept protagoniste femei, fiecare dintre ele îndeplinind o anumită misiune în viața sa. Prin aceste creații, scriitoarea spera să le motiveze pe femei să treacă dincolo de pragul casei lor și să se implice activ în activitatea educațională, social-civică, culturală și politică pentru binele poporului. Din păcate, Primul Război Mondial a împiedicat realizarea acestor proiecte. Însă și pe plan personal, Natalia a avut de suferit, în 1915 fiind arestată pentru învinuirea de spionaj pentru armata rusă. Doar datorită avocatului Andrii Ceaikovski a scăpat de încarcerare.

Das Reich der Lüge ist aufrecht, wie es noch niemals gewesen. Die Wahrheit selbst wagt sich, nur in gleissenden Fetzen verummmt, aus ihrem Winkel hervor...¹

Domnul Epaminondas Laufler trăise vremuri bune. Fusese consilier silvic imperial, era respectat, era influent și avea venituri mari. Iar faptul că avea, „colateral”, o slăbiciune, adică îi plăcea să se însuflețească cu băuturi alcoolice, asta nu trebuia să neliniștească pe nimeni. Pentru asta nu trebuia să se justifice în fața nimănui. Poate cel mult în fața sa. Și, pentru că era de acord cu el însuși, pentru că se înțelegea pe sine cum își înțelegea și treburile legate de pădure, totul mergea (cum spun oamenii simpli) „ca ceasul”. Mai apoi, când slăbiciunea deveni dominantă și începu să aibă urmări mai mari, când deveni evident că marile cauze duc și la fapte mari... atunci se întâmplă.... dar despre asta mai târziu...

Domnul Laufler era căsătorit și avea patru fiice și un fiu. Pe ultimul îl iubea nespus, aproape că îl idolatriza. „El va fi mândria vie-

ții mele, lumina întregii familii, va fi viitorul nostru!” – spunea el adesea, adresându-se soției și apropiaților săi. Femeia asta bună, care, de asemenea, își diviniza odorul, credea în prorocirea îndrăzneță a soțului său. În visurile sale, ea îl vedea, nu de puține ori, pe fiul său ajuns consilier silvic, vedea cum acesta merge într-o trăsură elegantă, trasă de cai mândri, având alături o soție bogată, este salutat cu respect de mari și mici, de tineri și bătrâni; îl vedea, de asemenea, și ca pe un respectabil doctor-consilier în compania unor persoane sus-puse, care discută amabil cu el. Uneori, soțul îi schimba „viitorului” profesia și i-o alegea pe cea de consilier al Curții². Împotriva acestui lucru nu mai puteai spune nimic. Și cât de bine suna! „Onorabilul domn Herman-Evhen-Sydor Laufler, consilier al Curții!” Consilier al Curții! Nu, va fi consilier al Curții, trebuie să fie! E mult mai bine decât să fii consilier medical sau consilier silvic! Ei, în legătură cu cel din urmă, gândul acesta i-a venit în minte doar așa, en passant³, deoarece soțul ei ocupa, întâmplător, această funcție. În același timp, oricine avea măcar un dram de minte, trebuia să recunoască faptul că a fi consilier silvic nu e același lucru cu a fi consilier al Curții! Iar, dacă cineva e consilier al Curții, nu mai are mult până să devină ministru al justiției! Oh, Doamne, câte nu se întâmplă de-a lungul trecerii minunate a timpului!

Ea nu era dintre aceia care credeau în minuni, în protecție sau în ceva de genul ăsta. Doamne-fereste: doar nu a decăzut într-atâta, nimeni nu gândea așa în casa sa și a soțului său. Ea voia să ia lucrurile așa cum sunt; cum se prezentau. De exemplu, cine era Gambetta (pe care ea îl văzuse cândva în panopticum⁴), care devenise cunoscut în întreaga Franță? Cum era Columb, care descoperise America? În mod sigur, nu era atât de cunoscut cum devenise apoi. Mai era unul care, parcă, atingea cerul. Ah, cum de i-a zburat din minte și nu-și mai amintește nici numele, nici anul când s-a întâmplat asta! Totuși, principalul era, în acea poveste, că cineva fusese păstor în tinerețe, iar la bătrânețe ajunsese mitropolit. Dar despre ce vorbea? O și apucă râsul. Herman-Evhen-Sydor nu era deloc un băiat sărac, ce pieptăna lâna oilor la tatăl său (cum făcea acel sărman, acel Columb). El era fiul unui consilier silvic imperial și putea să ajungă într-o poziție atât de înaltă mult mai ușor decât oricine altcineva.

Alte piedici soarta nu putea să-i pună. În privința acelor câțiva ani de școală despre care oamenii vorbesc atâta, ea nu-și făcea griji. Odată ce cineva e deja la universitate, anii

În ultimii ani, a scris foarte puțin. Dezamăgirile, singurătatea și o constantă neliniște au sleit-o de puteri. În 1918, a pregătit un volum de proză «Воєнні новели» („Povestiri de război”).

Iarna anului 1920 a fost una deosebit de grea: foarte rece și cu foarte multă zăpadă. Pe drumul de întoarcere de la Lviv la Bolehiv, Natalia a înghețat, contaminându-se, pe deasupra, și cu tifos. A fost găsită moartă pe data de 22 ianuarie, în singurătate și în frig, de aceea nu se știe exact data morții. În ziua înmormântării, aproape nimeni nu a mers în urma sicriului, din cauza vremii deosebit de reci. Din cauza riscului de răspândire a infecției, casa ei a fost incendiată cu tot ce se afla în ea: cărți, manuscrise, documente etc.

Lupta pe care a dus-o Natalia Kobrynska pentru drepturile femeilor nu a rămas fără ecou. Ideile ei au prins rădăcini, iar femeile ucrainene au pornit pe drumul bătătorit de ea, pe drumul femeii libere, demne și conștiente de drepturile sale. Prima dintre acestea a fost Olha Kobyleanska, apoi Sofia Rusova și multe altele.

„În înțelegerea «problemei femeii» și a măreției idealului feminin, Natalia Kobrynska și-a depășit emancipatoarele europene contemporane, deși pare un paradox ca o provincie îndepărtată să fie înaintea centrelor politice și culturale ale lumii. Dar, în primul rând, nu este o provincie chiar atât de îndepărtată datorită legăturilor cu Viena, a influenței filosofiei germane, a familiarizării cu literaturile franceză și norvegiană. În al doilea rând, o opresiune mare poate genera o rezistență și mai mare și deci idealuri și mai mari”, a subliniat scriitorul disident Ivan Dziuba.

Surse consultate:

<https://ukrainky.com.ua/nataliya-kobrynska-persha-ukrayinska-feministka/>

<https://chytomo.com/nataliia-kobrynska-za-dukhom-chasu-j-ukrainskoho-zhinochoho-rukhu/>

Mihaela HERBIL

trec, de parcă nici n-ar fi existat. Herman-Evhen-Sydor nu manifesta, în acest moment, o înclinație deosebită pentru studiu, dar (ea ar fi bucuroasă să-l vadă pe acela căruia îi place învățătura) putea ea oare să-i reproșeze ceva lui, acelui băiat vioi, din aceeași cauză? El nu aparținea acelor firi insensibile, care au capacitatea de a petrece ore în șir pe băncile tari din școală; dimpotrivă, era unul dintre caracterele magnific construite, care aveau nevoie de o altă abordare și un alt comportament în comparație cu niște fii obișnuiți; ai altor funcționari sau, cu atât mai mult, fii de țărani! În orice caz, profesorii sfrijiți și raționali (pe care ea nu îi suporta), care se plimbau cu obrajii lor gălbejiți, de parcă ar fi fost niște mumii și nu înțelegeau deloc tinerețea, aceștia nu puteau să-l înțeleagă pe el! Consecința neplăcută a acestui fapt a fost aceea că s-au abătut de la calea cea dreaptă, s-au întors împotriva lui, numind voința sa puternică „încăpățănare și răutate”, considerând conversațiile lui curajoase, necenzurate și faptele spirituale pur și simplu toxice pentru întreaga clasă, ba chiar persecutându-l, în sensul deplin al cuvântului, până la moarte...

În timp ce fiul evolua constant, creșteau și fiicele sale. Natura fusese generoasă cu ele din toate punctele de vedere; în plus, doamna consilier⁵ le trimitea la ore de limbă franceză și de muzică; tatăl avea o poziție bună, așa că la baluri, la petreceri organizate acasă și la alte serate, tinerii se dădeau în vânt după ele... Iar viitorul îi zâmbea doamnei consilier senin și strălucitor, precum o zi de primăvară și, în sufletul ei, ea îl numea „al doilea viitor al său”.

Iar gospodăria o înțelegeau nu oricum! O înțelegeau așa cum în ziua de azi nu o înțelege nici cea mai bună dintre femei! Asta și-a dorit doamna consilier cu mult timp înainte. Ea nu făcea parte dintre femeile care își privesc liniștite fiicele, când acestea pun mâna pe carte și în zi de lucru și citesc romane stupide de dragoste sau pierd vremea de pomană cu alte prostii. E adevărat, două dintre fiice, Olena și Iryna, nu erau fără de păcat în acest sens (cea mai mare locuia la o rudă, iar mezina era încă prea tânără pentru o astfel de otrăvă). În legătură cu aceasta, ea trăia nu o dată și clipe de amărăciune. Cauza acestora era, de obicei, Olena. Făcuse rost, Dumnezeu știe de unde, de toate acele nebunii și le rumegase în adevăratul sens al cuvântului! Și cum mai știa să povestească apoi totul! Bărbații o înconjurau, mai ales cei tineri, iar ea discuta, analiza, se contrazicea, de-ți venea să spui Doamne, ai milă!

Discuții încinse ca fierul, cuvinte periculoase, cum ar fi: socialism, naturalism, darwinism, problema feminină, problema muncitorească, roiau ca albinele pe lângă urechile cinstite ale doamnei consilier și îi înspăimântau, în plină zi, sufletul evlavios, o enervau și îi însoțeau nopțile pline de insomnii... Nu înțelegea prea multe din toate astea; presimțea însă (un suflet de mamă adevărat și pur este întotdeauna pe calea cea bună) că un demon rău și periculos puse stăpânire pe sufletul fiicei sale, pe care doamna consilier o păzise cu atâta grijă, și o poartă în țara ridicolului și a nebuniei! Ca niște scânteie de foc ieșeau cuvintele de pe buzele fetei și cădeau ca niște lovituri grele pe biata femeie. Ah, ce i-a fost dat să trăiască, ca fiica ei să împărtășească păreri nespecifice femeilor, îndrăznețe, fără Dumnezeu și să vorbească despre egalitatea dintre bărbați și femei!!! În asemenea momente ar fi preferat ca pe fiica ei să o înghită pământul de rușine!

Fiica consilierului silvic imperial susținea ideea ca femeilor să li se permită să meargă la universitate, unde să studieze pe picior de egalitate cu bărbații; în viață să se întrețină singure, să nu se bazeze doar pe căsătorie, care a devenit un simplu refugiu de foame și frig! Toate astea dădeau impresia că părinții nu au învățat-o nimic și ea trebuia să-și poarte singură de grijă în privința viitorului! Măicuță sfântă: ea, atât de frumoasă, de respectabilă, avea nevoie de așa ceva și încă s-o spună în gura mare?...

Toate astea ea le auzea cu urechile sale. Ce vorbea fiica sa în alte împrejurări și în public îi era adus la cunoștință de bunele și amabilele ei prietene și cunoștințe.

– Dacă n-o să-i scoateți gărgăunii din cap, veți regreta amarnic consecințele; ea e încă tânără, sălbatică!

(Continuare la pag. 7)

Traducere din limba ucraineană de **Cristina SILAGHI (BUMBAR)**

¹ Împărăția minciunii domnește ca niciodată până acum. Iar adevărul îndrăznește să iasă din colțișorul său, deghezizat doar în zdrențe strălucitoare... (în text, în limba germană).

² În text: надвірний радник – în Imperiul Rus până în 1745, grad civil clasa a VIII-a, corespunzător gradului militar de locotenent-colonel. (n.t.)

³ Printre altele (în text, în franceză).

⁴ Expoziție cu figuri de ceară. (n.t.)

⁵ Soția consilierului. (n.t.)

Virgil RIȚCO

Dor de mamă

Meleagurile copilăriei mele pot fi asemuite unui tărâm de basm. Verdele crud al pădurii ce acoperă dealurile la poalele cărora se află căsuța copilăriei mele mă încarcă cu dorința de a o străbate, înlăturând toate piedicile ivite în cale. Clipocitul liniștit al apei ce trece pe lângă grădină îmi asigură liniștea necesară înlăturării zbuciumului acumulat în ani. Ajung acasă. Cu ceva ani în urmă, alergam pe acele locuri. Când opream mașina în poartă, în prag apărea mama. Ochii-i erau scăldați de lacrimi de bucurie, chipul îi radia de fericire. Știam ce va urma. O îmbrățișare caldă de bun-venit.

Acum, doar natura este aceeași. Casa și-a păstrat locul. Lipsește însă ceva. Ușa casei rămâne închisă. Durerea îmi străpunge inima. Mă întind pe iarba verde din grădină și-mi închid ochii obosiți. În minte mi se desfășoară filmul vieții mele.

E primăvară. Grădinița din fața casei, în luna lui mărtisor, ca și acum, arată ca un mozaic de culori, datorită gingașelor flori de primăvară. Albul pur al firavilor ghiocei, albastrul frumozelor vioare, galbenul brândușelor de primăvară, culorile diferite ale micilor flori de brebenei dovedeau trezirea la viață a întregii naturi.

Oare lipsea ceva? Pesemne. Atunci s-a auzit primul scâncet al unui copilăș cu căpșorul bălai, trezind în sufletul celor doi tineri părinți sentimente nebănuite până atunci. Odată cu căpșorul blond și ochisorii mari, albaștri, intrase în casă o lumină ce-i va însoți întreaga viață. Venind pe lume, am ajuns în brațele calde ale unei femei care, din acel moment, a câștigat un nou nume – „mamă”. Se derulează, lent, principalele momente ale evoluției mele, toate legate de prezența, dragostea și protecția ei...

Ochisorii mei s-au oprit pe fața-i luminoasă, plină de fericire. În brațele ei simțeam liniștea ce mă cuprindea cu încetul. Pleoapele-mi grele coborau. Venise moș Ene pe la gene. Din când în când, mama-mi observa zâmbetul. Gânde că m-am întâlnit cu îngerușul ce-mi va ocroti întreaga viață.

Am început să simt nevoia de hrană. Tot ea mi-a asigurat-o. Neștiutor, am apucat cu mânuțele sânul plin de laptele atât de necesar. Iată-mă sugând pentru prima dată hrana utilă creșterii și apărării puilului de boli.

Timpul nu stă pe loc. Sunetele nearticulate pe care le emiteam s-au legat și primul cuvânt auzit a fost „mamă”. Îmi imaginez ce a simțit. O bucurie de nedescris. Probabil înțelegeam că ființa veșnic prezentă în juru-mi care mă păzea zi și noapte, fiind gata să mă ajute în fiecare moment, trebuia cumva răsplătită. Ce mângâiere pentru sufletul ei de mamă!

Când am prins puteri, au început încercările de a-i imita pe cei din jur. Trebuia să stau pe picioarele mele. Încurajările le primeam tot de la ea: „Hai, copăcel, mamă, copăcel!” În momentul „marii victorii”, chipul mamei emana numai bucurie. Și scumpa ei comoară venea cu alte noutăți. N-au întârziat. Erau primii pași, însoțiți, bineînțeles, și de vânătași și julituri. Totul trecea imediat, când buzele mamei sărutau fierbinte locul dureros.

Primele cuvinte pronunțate au însemnat o comunicare mai strânsă între noi. Îi transmiteam nevoile, durerile. Era singura persoană care-mi descifra limbajul greu înțeles pentru restul lumii. Încet-încet, am început să cunosc lucrurile și ființele din preajma mea.

Am crescut. A fost întotdeauna lângă mine, împărtășind amândoi necazurile și bucuriile. Mângâierile și sfaturile primite îmi înlăturau dificultățile apărute. Câtă înțelepciune! Trecuse prin „școala vieții”.

Munca întreaga zi. Serile le petreceam împreună. Cu multă migală, m-a ajutat să descifrez tainele cititului, semnele scrierii, jocurile cifrelor. M-a făcut să înțeleg tainele naturii înconjurătoare, explicându-mi că cineva de acolo, de sus, îmi va călăuzi pașii. Mi-a insuflat dragostea pentru ținutul natal, păstrarea tradițiilor, simțirea dulceții și a frumuseții graiului matern.

Pentru că suntem ființe sociale, mi-a arătat cum te poți integra în societate. Am primit primele lecții de politețe, de formare a unor legături trainice, a unei prietenii adevărate, a respectului față de străini și de cei apropiați. Cuvintele calde și de bun simț au însemnat pentru mine un „prim cod al bunelor maniere în societate”.

Când făceam greșeli, cuvintele mai aspre ce-mi erau adresate erau pline de înțelepciune. Toleranța lor poate mi-ar fi permis, astăzi, greșeli mari de comportament. Valoarea poziției luată de mama în situații asemănătoare, astăzi, o apreciez mai ales de când sunt mare. Chiar dacă reapar, știu să le evit sau să le rezolv.

Sunt numai câteva crâmpie din copilărie, ce mi s-au derulat dinainte-mi în momentele de tristețe trăite, când ușa nu s-a mai deschis și n-a mai apărut în prag cea mai dragă ființă din lume. Mi-am dat seama de răbdarea plină de înțelepciune a celei care, prin dragostea ei protectoare, m-a determinat să devin un om plin de judecată. M-a ajutat să fiu cinstit, cumpătat, manierat, să iubesc munca.

Oare e un sacrificiu sau însuși semnul fericirii să-ți dăruiești întreaga viață copiilor, să dai totul fără a cere nimic? Dacă m-aș gândi la nopțile de veghe, când eram bolnav, când sufletul ei era cuprins de groază, poate aș spune da. Nu pot uita însă bunătatea și încrederea ce se citeau în propria-i privire, parcă spunându-mi că totul va fi bine.

Timpul trece fără putință de întoarcere. S-au ivit primele fire argintii în părul mamei. Copilul s-a făcut mare. La rândul lui, este realizat profesional și familial. Are proprii copii. Sunt nepoții pe care-i iubește parcă cu mai multă ardoare. A rămas singură. Nu se jeluiește nimănui. Așteaptă să i se umple din nou casa de veselie. Atunci îi trec toate durerile acumulate de-a lungul anilor, când n-a prea avut timp să se îngrijească. I se citește pe chip mulțumirea unei vieți împlinite, când cei dragi îi trec pragul casei. Chiar dacă am crescut, în inima ei tot copil am rămas. Nu are nevoie de daruri, ci de simpla noastră prezență, dovadă a dragostei ce i-o purtăm. Vorbesc la prezent pentru că niciodată nu voi concepe dispariția ei.

E foarte dureros, când în ușa căsuței noastre nu mai apare chipul blajin și cald al ființei iubite, ce răspândea un aer de fericire în momentele reîntâlnirii cu cei dragi.

Deschid ochii. Văd crunta realitate. A dispărut dintre noi cea care m-a protejat, mi-a îndreptat pașii spre o viață împlinită. Mă gândesc că de acolo, de sus, mă privește și-mi trimite întreaga ei dragoste.

Dacă m-aș adresa tuturor mamelor, în numele copiilor lor, le-aș spune: „Iubitele noastre! Vă mulțumim pentru întregul sprijin, pentru nopțile nedormite, pentru bunătatea și căldura cu care ne-ați înconjurat, pentru relativa asprime, când am greșit, pentru dragostea voastră de neprețuit, pentru că ne-ați învățat să trăim în această lume, urmând drumul cel mai drept. Primiți plecaciunea noastră până la pământ, mulțumim mult că existați. Vă dorim mulți ani fericiți, lipsiți de greutate, plini de sănătate și bucurii!”

Stepan TCACIUC

Lacrimile

Mamă,
Lacrimile tale îmi spală sufletul
Și el devine curat ca cerul.
Tată,
Lacrimile tale îmi spală privirea tulbure
Și ea devine limpede precum cristalul.

Mama

Când în poala bolții cerești
Soarele capul și-l pleacă,
Prin gânduri copilărești
Las amintirile să treacă.
Și între acele chipuri
Ce-n amintiri sclipesc,
Pe mama mi-o închipui
Și doar la ea privesc.

Zâmbetul mamei

Ultimul zâmbet amar
Al mamei,
Schimbat de amintirile trecute,
Însoțește, precum umbra pe om,
Călătoria spre veșnicie
A fiecărei zile a mele,
Înhămată la plugul bucuriei
Și a fiecărei nopți a mele,
Înjugată la căruța tristeții mele,
Iar eu
Eu nu sunt eu!
Ca un câine în urma carului țigănesc
Alerg după ei
Și strig cu disperare:
Mamă! Mamă! Mamă!
Unde te-ai pierdut?

Eu sunt femeie

Eu sunt femeia, care se scoală și se culcă,
Bea și mănâncă,
Muncește și se odihnește,
Naște și crește
Copii,
Se îngrijește de viitorul lor
Și, la ceasul oportun,
Pleacă unde vede cu ochii.
Eu sunt o fabrică
De copii,
Eu sunt fântână
De idei,
Eu sunt cântec și descântec
Și universul cuvintelor.
Eu sunt o persoană
Ca o mașină:
Produc ceva încontinuu.
Astfel câștig zilnic pâinea dumnezeiască.
Eu țin universul în mâinile mele,
Câtă vreme îmi dă Dumnezeu zile.

Traducere din limba ucraineană
de Saveta VĂRĂREANU

DEVENIREA SAVETEI VĂRĂREANU

Întâlnirea mea cu Saveta Vărăreanu a avut loc în anul 2023, în paginile revistei „Eouri ucrainene”, prin prisma celor două proze și a mai multor traduceri din Stepan Tcaciuc, și nu numai, publicate în diferite numere ale revistei, întâlnire care mi-a relevat nu doar un suflet sensibil, ci și un om erudit, cu o vastă cultură și o extrem de profundă înțelegere a liricii poetului ucrainean. Ulterior, *cunoașterea* noastră a avansat, mutându-se în corespondența electronică și prilejuind noi și noi descoperiri de suflet. Însă, odată cu intrarea în posesie, prin amabilitatea Domniei sale, a volumului „**Suflet de orfan**”, o carte de memorii, apărută la Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Brăila, în 2014, am ajuns la *revelarea* prin cuvânt a OMULUI Saveta Vărăreanu.

Călătoria fascinantă, dulce-amară, pe care o propune cititorului autoarea, de altfel, adresarea directă, prin expresii de genul „dragă cititorule”, fiind dominantă, traversează o viață de om, de la fragedă copilărie până la *întâlnirea* cu viața și provocările ei, amintind, ca arhitectonică, de trilogia lui Lev Tolstoi «Детство. Отрочество. Юность» („Copilăria. Adolescența. Tinerețea”). Structurată în trei părți: Partea I *Suflet de orfan*; Partea a II-a *Vei fi OM MARE în viața ta* și Partea a III-a *OMUL CEL MARE*, cartea reprezintă o frescă emoționantă a devenirii unui om, zugrăvită în tonuri preponderent sumbre, cu precădere atunci când vine vorba de rănirea unui suflet inocent de copil (orfan de ambii părinți, de la vârsta de doi ani și șase luni) care se autocaracterizează „ca o floare-buruiantă, tolerată și acceptată de nevoie”, tânjind după un strop de diușie, să fie „văzută”, și căutând, instinctiv, căldura umană, precum fluturile lumina. Însă nu lipsesc nici culorile mai vii, sporadic, ce-i drept, atunci când, în țesătura amintirilor, se strecoară pozele specifice vârstei ori diferitele întâmplări care au menirea de modelare și finisare a personalității celei care avea să devină. Întreaga viață a Savetei Vărăreanu, fie că este vorba de evocarea familiei extinse (unchi, mătuși, verișori), fie a colectivului de la Casa de Copii nr. 1 Fete din Botoșani, care i-a devenit „acasă” începând cu anul 1952, de la vârsta de zece ani, ori a colegilor de liceu, de facultate, iar, mai târziu, de catedră, stă sub ocrotirea a două persoane: pe pământ, bunicul Ion Zelezneac din Greața, iar, în Ceruri, Mama – Îngerul Păzitor.

„Amintirile se-nghesuie în mintea mea, se ceartă cele timpurii cu cele mai târzii, fiecare vrând să arate că ea este cea mai importantă. Le-am făcut semn cu palma ridicată a răbdare și le-am explicat că fiecare dintre ele este importantă, dar pentru timpul ei, și toate foarte importante pentru timpul și viața mea.” (pag. 8) Una dintre aceste amintiri este legată de un episod din copilăria de dinaintea dezrădăcinării, care, în cazul autoarei, după cum ea însăși mărturisește, a fost una de bun augur, întrucât i-a deschis calea spre o viață mai bună: „Îi mulțumesc lui Dumnezeu pentru puterea pe care a dat-o bunicului pentru a mă duce acolo, unde-mi era locul: la Casa de Copii orfani [...] îi mulțumesc bunului Dumnezeu pentru voința, perseverența și abținerea cu care m-a înzestrat, ca să nu cad pradă acelor fapte și ispite care m-ar fi abătut de la drumul croit de bunicul și ocrotit de Țara care m-a crescut”. (pag. 71) Episodul se referă la încercarea nereușită a bunicului de a o lăsa pe micuța Vituca, în urma unei hotărâri judecătorești, la unchiul Costică, fratele tatălui. Citind următoarele rânduri, nu se poate să nu-ți zboare gândul la fermecătoarea Mavka, eroina din drama feerică a Lesei Ukrainka «Лісова пісня» („Cântecul pădurii”), ființa mitologică specifică tradiției populare ucrainene care, în opera amintită, simbolizează esența naturii în forma ei pură, cea mai poetică definiție a ideii de iubire: „Simțeam nevoia să mă plâng cuiva, să fiu strânsă în brațe și alinată. Nu mai trăisem asemenea gesturi, dar instinctul îmi spunea că ele există și-și cereau dreptul de a le avea și a le trăi. M-am apropiat de salcia cea mai bătrână și mai pletoasă, am cuprins-o cu brațele, mi-am apropiat obrăjorul cel pistriuit de scoarța ei zgrunțuroasă și am plâns în singurătatea mea, contopindu-mă cu statornicul, răbdătorul și dăătorul de liniște element al naturii. I-am spus acelei sălcii tot ce mă durea: că sunt singură pe lume, că nu simt dragostea nimănui în afară de cea a bunului meu bunic... Adierea caldă și lină a vântului îndemna salcia să mă mângâie cu crengile ei fine și să se aplece spre mine șoptindu-mi ceea ce-mi doream: fssssu sfplânge; fssstoate sfvor ssfi ssssbunesss...” (pag. 58-59).

... și toate au fost bune în destinul Savetei Vărăreanu atât datorită puterii sale de a ține piept vieții, cât și celor două ființe-ocrotitoare care i-au însoțit pașii spre *devenire*. Chiar dacă, uneori, cei din familie, care ar fi avut datoria morală de a apăra și de a ajuta copilul rămas orfan de ambii părinți nu au făcut-o, Saveta i-a iertat, iar pe cei care nu aveau nicio obligație față de ea, dar care i-au întins o mână, *i-a nemurit* pe fiecare cu nume și prenume.

Periplul prin viața de orfan, construit cu deosebită luciditate, dusă până la obiectivizare, cu întâmplări fericite sau mai puțin fericite, relevă capacitatea extraordinară a autoarei de a plonja în abisul amintirilor cu precizia și imparțialitatea unei intervenții chirurgicale făcute de o mână de chirurg experimentat, scoțând la lumină trăiri care provoacă în cititor întreaga gamă de emoții: de la hohote de râs până la hohote de plâns. Presărată cu dezamăgiri, umor, fină ironie, tristețe, ghidușii, reflecții, intercalând printre amintiri experiențe dureroase cu cele amuzante, după cum este și anunțul „căsătoriei” trimis unei mătuși: „Pusesem în plic o fotografie bust de-a lui Caragiale tânăr, sobru, elegant, cu pălărie pe cap și i-am scris mătușii mele cele ce urmează: *Dragă mătușă, nu mai am nevoie de banii pe care mi-i datorați, pentru că mă mărit cu primarul orașului Botoșani, a cărui poză v-o atașez. Vă doresc numai bine, Vituca!*” (pag. 113) sau incidentul cu „tovarășul Loază”, pentru care risca să fie dată afară din învățământ pe motiv că „a sabotat recolta de fasole...”, pânza vieții care se așterne în fața cititorului îl invită pe acesta la meditație asupra valorilor perene ale umanității, precum credința în Dumnezeu, iubirea de patrie și dragostea de părinți. De altfel, de la un capăt la altul, cartea autobiografică a Savetei Vărăreanu atinge cele mai ascunse corzi ale sufletului uman, trezind în cititor sentimente și trăiri nebănuite, având, totodată, rol cathartic. Închizând cartea, cititorul va rămâne pentru mult timp cu ochii ațintiți în zare, fiind recunoscător că, atât timp cât există oameni precum Saveta Vărăreanu, umanitatea mai are o șansă.

Mănuind cu o extraordinară lejeritate penița, autoarea jonglează inteligent cu perspectivele temporale, permițându-i cititorului să arunce câte o privire, dar atât *cât trebuie*, în trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat, pentru a-și crea o imagine de ansamblu asupra evenimentului sau a întâmplării descrise. Uneori, apasă penița pentru a sublinia detalii menite să înobileze sau nu pe cei care i-au apărut în cale, alteori, își lasă mâna liberă să deseneze imagini pline de sensibilitate și poezie, cum este și cazul descrierilor peisagiste, dar nu numai. Pentru a putea surprinde și cuprinde, totodată, frumusețea locurilor natale, autoarea alege perspectiva privirii „de sus”, creionând imagini tridimensionale, în care natura, omul și sentimentele se determină reciproc, ducând la formarea treimii pământeste: „Eram în zborul meu la curba hotarului dintre Măriței și Greața...; Zamca în toată splendoarea ei, în fața mea; spre nord-est, Călinești-Cuparencu, iar, spre nord, se zăreau Șerbăuții. Spre sud, se zăreau primele case ale Dărmăneștiului de sub pădure. Auzeam fâșăitul ritmic al aripilor de condor, liniștitor, monoton: vvfâââș, vvfâââșșș. Peisajul îmbrăcat în crutul primăverii era de o frumusețe nepământescă: soarele mângâia cu căldura lui diafană pădurea, dealul înverzit de la poalele Zamcăi, Zarinoc – locul acela fermecător din copilăria mea”. (pag. 234)

Plină de sensibilitate și umor, determinată și mărinimoasă, Saveta Vărăreanu s-a autorevelat, din fiecare pagină întrezărindu-se nu doar pregătirea de filolog de școală veche, cu o cultură impresionantă, cu o profundă înțelegere a vieții, cu o cunoaștere subtilă a tradiției și a etosului popular, ci și un *suflet* de copil maturizat cu mult înainte de vreme și încercat neloial de viață, însă care a învățat și a mărturisit respectul față de viață. Una dintre imaginile memorabile din carte, de o emoție greu de exprimat, care încununează *devenirea* autoarei, este cea a amprentei bunicului pe diploma de licență a nepotei sale. De fapt, parcursul existențial al devenirii Savetei Vărăreanu este consfințit de cel care i l-a scris, de bunicul Ion Zelezneac care, dorind să țină în mână *pașaportul* spre viață al nepotei sale, îl *validează*: „După ce și-a șters lacrimile, bunicul a luat cu mâna dreaptă diploma, punând degetul mare, umed, pe semnătura mea. Cerneala s-a diluat puțin, lăsând amprenta degetului pe diplomă [...] Pe carnetul acela cu coperta bleumarin cartonată era ștampila universității, semnătura rectorului, a mea și peste a mea era amprenta înlăcrimată a celui care mi-a deschis drumul spre viață”. (pag. 257)

Viața transformă pentru Saveta Vărăreanu experiențele negative în oportunități, arătându-i de fiecare dată calea dreaptă, motiv pentru care, prin cartea „**Suflet de orfan**”, autoarea îi aduce un omagiu, încheindu-și mărturisirea astfel: „Viață, te iubesc așa cum ai fost!”

Mihaela HERBIL

UN OM

(Continuare de la pag. 5)

– Fata își distruge ușuratic viitorul și îi îndepărtează de la sine și de la surorile ei pe pretendenți!

– Pentru numele lui Dumnezeu, de unde a supt ea toate acele otrăvuri? se întreba o altă prietenă.

– Ați observat zâmbetul acela cu subînțeles al tânărului K., atunci când ea a vorbit ultima oară despre femeile-medic, considerând că acestea ar reprezenta un real beneficiu pentru comunitate? Iar tânărul K., se știe asta, e cea mai bună partidă din oraș!

– Cine va face de mâncare acasă, dacă femeia va fi slujbașă la stat? Cine va face curățenie, cine va spăla, cine va coase? Oare bărbatul? Ha-ha-ha! Oare nu e pură prostie să pui în circulație astfel de teorii? Vă respect și vă admir mult, dragă doamnă consilier, dar nu manifestați suficientă autoritate maternă față

de fata aceasta. Dacă fiica mea ar fi spus asemenea prostii, de mult i-aș fi scos toți gărgăunii din cap! Ați auzit ce a spus despre ea doamna S.? Și ea precis știe ceva!

– Pentru numele lui Dumnezeu, ce a spus doamna S.?

– A spus: comportamentul ei nu e altceva decât o manifestare a cochetăriei la cel mai înalt nivel; sunt femeie și știu destule despre căile ascunse ale minții femeiești.

Doamna consilier nu știa ce să răspundă la asemenea cuvinte pline de adevăr. În urma unor astfel de discuții, stătea încremenită.

– Ce să fac, stimată doamnă doctor⁶? întreba ea încet.

– Ce? Pur și simplu să-i luați cărțile și să-i interziceți odată pentru totdeauna să citească din acești autori nocivi!

– Nu pot să-i fac asta Olenei, nu pot! În privința interzicerii, îi interzic și încă cum; dar să-i iau cărțile... asta nu pot să fac, doamnă doctor!

În mintea ei răsări silueta înaltă a tinerei fete cu fața albă ca zăpada și ochi blânzi și calmi...

– Dar ce are ea așa deosebit, de sunteți atât de nepu-tincioși în fața ei?

– Ce? Zice: „Mamă, lasă-mă să te respect și să nu te includ printre cei care, în mod intenționat, nu vor să vadă limpede și care, temându-se de adevăr ca de lumina soarelui, calcă în picioare cu bună știință drepturile omului”...

Astfel de clipe trăia doamna consilier. Din păcate, această fată se pricepea să-i agite sufletul liniștit, exprimându-și gândurile (cu durere și cu furie), de fiecare dată, după asemenea discuții. Asta nu era de folos niciodată. Ca o umbră, Iryna sărea în apărarea surorii mai mari și, răbdătoare și blândă cum era întotdeauna, știa, în astfel de momente, asemenea unui avocat, să vorbească și să o liniștească pe doamna consilier și să apere cu înverșunare faptele și punctele de vedere ale surorii ei. Uneori li se alătura și un tânăr doctor, pe nume Stefan Lievici. Întorcându-se acasă din străinătate, în vacanță, el intra în casa domnului consilier și îi făcea doamnei consilier viața un iad...

(Va urma)

⁶ Soția doctorului. (n.t.)

Comisarul cărunt intră în sat în calitate de percepător¹ [într-un chervan] și se miră că acesta încă era curat și alb.

„Acestor țărani, gândi el, nici dracu’ nu le poate face ceva, d-apoi războiul; înfulecă precum porcii și s-adapă cu horincă². Mă întreb, dacă vor veni și cât îmi vor aduce. Știu eu cum să-i lingușesc...”

Maksym Onyșciuk îl zări din casă pe domn și, deodată, fugi după colț, pentru a se ascunde.

– De unde oare a adunat Polonia atâția lachei! Cărăm, tot cărăm, iar ei nu-s în stare să transporte. Mai bine să mă ascund, iar soția să spună că sunt la moară. M-am săturat să tot car acea sărăcie.

Bătrânul Kufluk ieși de după poartă, deoarece nu avea cai și n-avea de ce să se teamă.

– Dar ăsta-i sătul precum un purceluș, toți bogații vor fugi în crâng, pentru a evita să meargă la locul unde se colectează dările.

Bătrâna Varvara rosti „Lăudăm pe Iisus” și șopti:

– ăsta-i un boșorog, nu va hoinări noaptea cu polițistul și nu le va apuca pe fete de poale...

Preotul paroh, precum un mânz, intră în fugă în casă, ca să nu-l observe comisarul.

– Doamna mea, necuratul l-a adus în sat, din nou, pe reprezentantul oficial, ascunde totul cu grijă și pregătește un prânz mai bogat.

– Căci polonezii ăștia au un apetit mare...

Profesorul făcu o reverență în fața comisarului și spuse „mă înclin în fața ta”, pentru că nu se temea că domnul comisar îi va face o vizită.

Lângă Sfatul Popular, birăul și consilierul local îl așteptau pe comisar. Birăul spune:

– Oameni buni, eu nu mai rezist, bătrâna mă alungă din casă, iar copiii urlă la mine ca la un câine. N-am liniște nici ziua, nici noaptea. Dă-le leșilor de mâncare, dă-le rachiu; mergi cu ei prin sat după răzvrățiți; căută puști, caută scrisori de la Viena, sapă pământul și căută trădarea față de Polonia. Iarna, ușa nu se închide, iar bătrâna îngheață pe cuptor. Căutați-vă un alt birău, pentru că nu mai pot duce această povară. Iată, vedeți, deja vine; bată-l sfântul, să-l bată!

– Birăule, dar unde-s oamenii? Eu ce ți-am spus, să vină cu toții la Sfat.

– Le-am transmis, prin căpetenii, oamenilor să vină, probabil, încă vor mai veni.

– Țăranul tot prost a rămas: atunci când trebuie să plătească, se-ntinde după registrul aflat sub grindă, îl ascunde în sân și așteaptă zile întregi să plătească dările; iar, când să-i ceri banii, țăranul e pe cuptor. Vai, să vă ia dracu’, voi munci mai puțin, iar leafa va fi aceeași.

– Vă rog, domnule, deja am adunat atât de mult, încât nu mai putem băga înăuntru...

– Nu te contrazic, gazdă, că, în timpul Imperiului Austriac, așa a fost, dar la noi va fi altfel.

– Dă, Doamne...

– Birăule, mergi dumneata primul să declari daunele de război; cel care nu va veni el însuși va fi de vină.

– Te numești?

– Myhailo Vahniuk.

– Câte pogoane³?

– Care pogoane, copiii și le-au împărțit între ei...

– Dar câte dintre ele lucrezi dumneata?

– Poate zece, poate mai mult, poate mai puțin.

– Scriem doisprezece.

– Nu-s atâtea.

– Atunci să scriem unsprezece.

– Să fie...

– Care sunt daunele de război?

– Care daune, de parcă cineva îmi va returna daunele?

Degeaba să vorbim și să scriem...

– Dumneata nu înțelegi, șefule, că pe moscali sub Varșovia i-am bătut măr, din Viena și din Pesta⁴ vom lua tot aurul și cu acesta vom plăti toate daunele de război.

– Să te audă Dumnezeu...

– Acum noi suntem ai voștri, iar voi sunteți ai noștri.

– Oho, cine știe cum va fi.

Vasyl S. STEFANYK

DAUNE DE RĂZBOI

Grafică de Ivan Ostafiychuk

– Polonia va dăinui, iar voi, dacă aveți minte, atunci luați aur de la maghiari, de la germani și de la moscali și trăiți bine sub conducerea Poloniei, iar pe răzvrățiți alungați-i din sat. Ei bine, șefule, care-i dauna?

– Păi, o pereche de cai și o căruță mi-au fost luate de austrieci la începutul războiului, caii și căruța valorează o mie de coroane. Moscalii mi-au luat o vacă și o junincă; pentru ambele socotesc opt sute de coroane.

– Ce altceva?

– Maghiarii mi-au luat și doi purceluși care valorează trei sute de coroane.

– Și altceva?

– Cum pot eu să-mi amintesc totul și de ce să-mi aduc aminte de ceea ce a fost rău; bine că s-a terminat.

– Nu, notează totul, vom plăti totul.

– Și au luat perne, și cergi, și au pus mâna pe toată untura, și pe sanie și pe lemnele de foc de sub casă; cum pot eu să le cuprind pe toate?

– Deci, vezi, daunele dumitale la un loc, domnule Vahnyuk, se ridică la două mii șase sute de coroane de aur, iar dacă le transformi în mărci, ai suficient pentru a trăi până la sfârșitul vieții.

– Măi, domnule, Dumnezeu să numere acele coroane, iar de mărci nu am nevoie.

– Atunci, dăruiește-mi mie această daună, și o să-ți dau chiar acum o mie de coroane.

– Cum să le dau domnilor mai mari decât mine?

Consilierii, de asemea, plictisiți, notau daunele, iar oamenii care se adunaseră între timp transformau coroanele de aur ale birăului în mărci și mulți dintre ei regretau că nu aveau nicio daună. Iar atunci când evreul Kalman și-a dictat daunele timp de o oră întreagă, fără a uita de cel mai neînsemnat obiect, bărbații începură să urle:

– Ia uite, ticălosul, a socotit trei mii de coroane de aur, iar șchiopul Dmytro i-a ascuns la el în bățatură toate bunurile și uitați-vă câți bani va primi.

– În Carpați, am mâncat baraboi cruzi timp de două luni, am pierdut caii și o căruță, abia am ajuns acasă și am stat șase luni la pat, și eu să nu primesc nimic...

Au tot vorbit, iar, într-un final, s-au împăștiat prin sat să-și cheme rudele și vecinii pentru a nu pierde coroanele de aur. Într-o oră, întregul sat se afla pe izlaz. Comisarul le spuse așa:

– Văd, oameni buni, că satul vostru este deștept, și, ca urmare, vă voi nota toate daunele, dar, mai întâi, mă voi duce să mănânc, că mi-e foame.

Și împreună cu birăul și consilierii au plecat la Kalman, unde au luat o masă îndelungată și au ieșit roșii precum racii. Consilierul Korci⁵ știa deja că acestui comisar îi trebuie horincă, unt, găini și ouă. Pentru faptul că i-a informat pe oameni despre aceste nevoi ale comisarului, consilierul Korci trebuia să primească despăgubiri pentru daunele de război în cel mult o lună. Iar, în timp ce domnul scria în birou, femeile au adus în camera comisarului tot felul de bunătăți, iar bărbații cărau horincă ascunsă în mâneci. Polițistul și Korci, de asemenea, s-au înroșit imediat, la fel ca rudele lor. Întregul izlaz a fost cuprins de bună dispoziție, s-a înveselit și a povestit cu drag până la miezul nopții, până când comisarul a scris daunele. Consilierul Korci era convins că sunt prea multe găini și ouă pentru comisar, dar, în special, prea multă horincă.

La miezul nopții, țăranii l-au înconjurat pe domnul comisar, ca albinele pe matcă, și l-au condus la Kalman, pentru a cina. În zori, l-au așezat pe comisar în chervan, l-au împresurat cu găini, ouă și horincă și, urându-i lui și lui Mykolai o călătorie plăcută, s-au întors veseli acasă.

La Kalman, rămase doar Sviț, care, până la răsăritul soarelui, striga beat:

– Bată-i sfântul, să-i bată pe acei moscalii care nu m-au jefuit!

Iar după ce Mykolai trecu cu caii lui buni prin crâng, el și comisarul fuseră prădați de niște flăcăi, care le-au luat toate darurile și le-au tras o mamă de bătaie cu gârbaciul. Cailor le-au dat câte o lovitură bună de bici și, doar în apropierea orașului, domnul și Mykolai și-au venit în fire și și-au șters sângele de pe față: Mykolai – cu mâneca, iar comisarul – cu batista.

– ăștia-s niște țăranoi demoralizați, niște animale, ei cred că vor primi despăgubiri? La Paștele cailor!

Și așa a fost.

(1925-1926)

Traducere din limba ucraineană de Ioan HERBIL

¹ În limba ucraineană, cuvântul *форшпан* are mai multe sensuri: 1. car mare pentru transportul mărfurilor și al persoanelor, chervan; 2. acțiunea de a colecta, percepe dările către stat; 3. cantitatea de bunuri, produse pe care un țăran era obligat să o dea la cererea autorităților; 4. serviciul țărănesc obligatoriu cu cal și căruță etc. (n.t.)

² În limba ucraineană, *ромунка* = băutură spirtoasă românească, iar, în Maramureș (de unde a și fost împrumutat lexeul) – horincă. (n.t.)

³ În limba ucraineană dialectală, *морз* = unitate de măsură a suprafeței pământului egală cu 0,56 ha. (n.t.)

⁴ Oraș în Regatul Ungar, situat în partea opusă cetății Buda, pe malul estic al Dunării, care, în anul 1873, intră în structura noii capitale Budapesta. (n.t.)

⁵ Korci – cuvânt monosilabic, cu [i] nesilabic. (n.t.)